

ACH (359) *int*

ach (356), **ah** (3) *CieklPotr.*

ach (53), ách (31); ach *MurzHist*, *LubPs* (2), *Leop*, *RejFig* (2), *GrzegŚm*, *KlonKr*, *KochPs*, *KochTr*, *KlonŻal*, *KochPam*, *Koch Pieś* (2), *KochProp*, *LatHar*, *GrabowSet*, *KochFrag*, *KołąkSzczęśl*, *CieklPotr* (2), *GosłCast*; ách *BielKom*, *RejZwierz*, *RejPosWstaw*, *RejPosRozpr*, *HistHel*; ach : ách *RejWiz* (19 : 1), *BielKron* (1 : 6), *Mącz* (1 : 1), *RejAp* (2 : 1), *RejPos* (11 : 14), *HistLan* (1 : 2), *RejZwierz* (1 : 1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

Wyraża różne stany uczuciowe: żal, ubolewanie, prośbę, życzenie, radość, podziw, serdeczność; *eheu Mącz*, *Calep*, *Cn*; *ah*, *heu Mącz*, *Cn*; *ach*, *io Mącz*; *vah Calep*; *aha*, *atat*, *hei*, *pro*, *proh Cn* (331) : Ach iaká fie to lílná lífkoda ítala/ iż ta maítz tako drogá zepłównána *OpecŻyw* 70, 74, 111v, 159; Ach toć mi ciężko a medłem *ForCnR* D3; *WróbŻółt* M8v; *RejPs* 139v; Ach nie mogęć wyćirpieć *RejJóz* A8, B2v, B3, B6, D5v, F5v (13); Ach nieczęlniż to íznać czas był Czom wnim tak bes rozmyflu zyl. *RejKup* f5v, d6, fv, f5, f6v, 17 (11); Ach przekłetyż to był dzień boże abych był nigdy nieieździł abo tedy zmarł *MurzHist* P4v, K, P4v, Q4; A gdyżeś już i sam WKM trudzić się odważył tu w kraje ty zajechać [...], że wżdy już kiedy, ach, chocia teraz pospolite dobre Korony tej obmyśliwać będziesz raczył *Diar* 20; *BielKom* F7; Ach yák yeft błogofławyony ten dobrotliwy Pan *LubPs* H2v, A3, D, K4v, N5v, aa4v (9); *RejWiz* 68, 190v; Ach poćieífę fie nád nieprzyiaćioły íwemi *Leop Is* 1/24; *RejZwierz* 1v, 19v; *BibRadz Ez* 21/15; Rzekł też/ ách kto będzie żyw ná ten čás/ gdy ty rzeczy będzie Pan Bog czynił. *BielKron* 43; *KochZg* A3; Ah quid agis, Ach co czyniż. *Mącz* 1b; Ach ne te frigora laedant, Ach byś nie vmárzłá. *Mącz* 182c, 6a, 155c, 174a; *LeovPrzep* b4; *RejPos* 189, 209v; *GrzegŚm* [Av]; Ach žalze fie dziś Pan Bog tego wízeteczeńftwá. *HistLan* F2v, B2, B3v, D2v, D3, F2v (7); *BudBib Ez* 26/2; *ModrzBaz* 128; *MWilKHist* F2v; *KlonŻal* D; Ach íprętkáć ná mię przyżłó plákáć wieku mego *WisznTr* 13, 10, 30; *PudłFr* 32; Ach któż może ten bol zgoić? Ráćz íam Pánie vípokoić *ArtKanc* P18v, 116 [2 r.], R17; *KochProp* 10; *ZawJeft* 41; *Eheu – Ach*, och. *Calep* 353a, 1100a; Ach nie pułzczay/ w ímrodlíwá Szczękę/ duífze vbogíey/ Przeciwnikowi *GrabowSet* G3, G3, H2; Ach co mówiż/ íamći to rozum pokázuie/ Ze fie ízkápá nim rubízy/ prędzéy sfátiguié. *WyprPl* B3; Ach kiedyż będę z tobą w Kroleństwie twoim *LatHar* 602, 162, 567, 568; Wízytkie niełzczeńścia ná tych ách nagle przypádná *KołąkSzczęśl* A4; GDy kilkanaście głow w Polfcze rządzíło, Krzywd y niefortun ách wízelkich zázyło To cne Sármatckie páńftwo *KlonKr* A2, C4, F3v; *PowodPr* 77; Ach gdyby Tych práwowládców náłzych íamých, dla ich wíętfzey Vczćiwości choćia iuż y námurowánych Szubienicách wíezono. *CieklPotr* 78, 80; *GosłCast* 20, 29; *PaxLiz* B2, E3; Ach coż tákich Iudałzow w domách y ízpítálách, W kośćielech ná Ratułzách y w Książęcých íalách! *KlonWor* **2, 3, 61, 77.

Rozdziela powtórzenie dosłowne (2): [Zbójce] Pod kotárzámi tylko w polách íiedzą/ A nas nierzádné/ ách nierzádné íedzą. *KochPieś* 38; Nędzni/ ách nędzni/ co zbytnie vfáią/ Słowom z połtáwá *GrabowSet* Yv.

Powtórzenia dwukrotne (3): Kupiecz narzeka na złá nowynę. Ach ach takowa nowinka Godna kya vpominka. *RejKup* G; Ach ach w miefcie boiażń *BielKron* 147; *Eheu* lamentantis et lachrimantis interiectio. Ach ach. O nieftetis. *Mącz* 100d.

Połączenia: »ach niestety (niestetyż, niestojtyż, niestoteż, niestotyż)« (74): Ach nieftotifz iákafz to ma żálóć Pátrząc ná fwych przełożonych ł[ábość] *RejRozpr* K2; Ach nieftotys prze Bog rata Na tak okrutnego kata Y kogoż to gdy potkało Czo fie mnie dzys nędzney łtało *RejJóz* F8, B3v, B5v, D3v, G2v, K2v, K4v; Ach/ Nieftotyż po Dziejiet kroć Tocż Panie wielka twą dobroć *RejKup* cc7, e5v, e6, h2v, Hv, q8v, x6 (11); *MurzHist* D2v; *LubPs* A5; Ach nieftotyż toć częłto gonimy ty świnię/ Ták fie z nimi waláiąc y lecie y źimie. *RejWiz* 65, 3v, 165v, 193v; Ach nieftotyż wygrałciem/ lepyey było wory/ Nośic z onego młyná *RejZwierz* 121, 117; Heu interiectio dolentis, Ach/ ách nieftetis *Mqcz* 155c; O ách nieftotyż y namci ty gárnce mięfá łmákuią tego mizernego Egiptu omylnego łwiátá tego. *RejAp* 28, 36v, 93; *RejPos* 9v, 19v, 23v, 85v, 209 (27); *HistLan* B2; ALe ách nieftoteż iáko tym łwięty m klenotem po ty czály bełpiecznie zátrząłamy *RejZwierc* 55, 38v; *RejPosRozpr* c3v; W płáczu ciężkim (ách nieftety) chleb trofkiwy iemy *KochPs* 121; Ach nieftotyż prze moich łynaczkow niezgody/ Nie mogę oto oney mieć pierwżey łwobody! *BielSen* 15; *PudłFr* 32; *Paprup* I4; Ach nieftetyż/ iuz tobie w páłacách nie śiádác *GórnTroas* 53; *LatHar* 151; Ach nieftetyż cóż ia to nieczęłliwa widzę? *GosłCast* 23, 30, 61 [2 r.], 65, 67.

»ach przebog«: Ach/ przebog/ cóż to mowifz? łłowá to fáłżiwe *GosłCast* 44.

W połączeniu z wołaczem i wyrażeniem wykrzyknikowym (143): Ach móy miły łynu ij mé milé wcielfienié *OpecŻyw* [80]v, 110v, 111v, 145v; Ach milá fortuna ty nás od łmutku zbawiłł *ForCnR* E3v; Ach miły panie boże iakos to nas odrzučil dołzczátku *WróbŻółt* 73/1, 37/4, 37/7, 118/84; *RejŁas* 411, 412; Ach Achizo łzpetny to żart *RejJóz* D4, A5, A6v, B5v [2 r.], B6 (22); *RejKup* e6v; Ach moy miłtrzu wielkie to iest brzemię *BielKom* Av, F5v, F8; Ale my yuz dla cyebye ách náłz Pánye miły/ Przez cáły dzyeń cyálá łwe práwye vmartwili *LubPs* M2, F4v, Mv, hlv; Ach nieczczęłna rołpułto/ łwawolo wżeteczna/ Chytrałz to łámołowká ná nas práwie wieczna. *RejWiz* 79v, 43v, 48v, 51v, 68v, 74 (19); Ach Pánie Boże/ czemużes raczył przewieś then lud przez Iordan *Leop Ios* 7/7; *OrzList* c3v; *RejFig* Aa5v, Bb4v, Bb5v, Bb6, Dd3; *RejZwierz* 44v; *BibRadz Iudic* 6/22, *Ez* 4/14; Ach miła coro zdrádzilás mię y łamá łiebie *BielKron* 51, 55v; Ach nędzni moi przyiaciele/ tho theraz ze mnie weźmiecie częś *GórnDworz* S7; *RejPos* 284; *BielSat* Gv; westchnął nieczczęłliwy Menelaus: Ach, boże, toś mi niezycłliwy! *KochMon* 32; *HistLan* D2v; Ach moiá miła zrániona pátria/ Toć cie lewitá y pan s kłiędzem mija *RejZwierc* 223, 222v; y wołálem a rzekłem/ Ach Adonái Iehowo/ izali ty wytráciłz wżytek ołtáneł Izráelá *BudBib Ez* 9/8, 4/14; *HistHel* B2; *MycPrz I* A3 [2 r.]; Ach rozrużycielu kościołá/ á zá trzy dni iy buduiefz/ záchoway fię łam. *BudNT Matth* 27/40; *Calag* 254; Ach S. Ekwicy podobałli fię to/ ifz nas ták wywołczá/ á bronieć nas niechcełz? *SkarŻyw* 213; *KochTr* 14; *MWilkHist* 113; *StryjKron* 522; Ach nieboże/ toś ty mógl z wiátry wzawóđ bieğác A niemógłes nieczczęłnéy łmierci fię wybieğác. *KochFr* 127; *KlonŻal* C2; *WerGośc* 249, 257; *BielSen* 13; *KochPam* 86; Ná twym łtole: ách łákomy/ Swé ciáło iéłz niewiádomy. *KochPieś* 66; Ach moy niebiełki Pánie/ Boże wżeehmogący/ w iedyności Troyce łwiętey wiecznie kroluiący. *ArtKanc* L4v, I15, I16 [2 r.], I16v [2 r.], I17, R16; *ZawJeft* 6; *GrochKal* 19; *GrabowSet* Q4v; *KochFrag* 52; *PowodPr* 53; Ach páńny/ co to miłóś wy niewiecié o niéy *GosłCast* 63, 16, 30, 63; *PaxLiz* C3; Ach łerce to wnet beđziełz tym mieczem zbođzone *PudłDydo* B5.

Powtórzenia dwukrotne (5), trzykrotne (1): *RejJóz* C8; *RejKup* f7; Ach ach pánie co mam dáley czynić *BielKom* E4v; *Leop* 3. *Reg* 13/30; [*Prorok*] Ktory rzekł/ ach ach ach Pánie/ nie vmiem mowic/ bo ia ieftem dzyecię. *BielKron* 94, 96; Ah, àh, o Dobrochowfki *CiekPotr* 82.

Połączenia: »ach niestetyż (niestotyż, niestutyż)« (10): Ach nieftutys miła pani Panie boże racz być znami *RejJóz* F8, H5v, O6; Ach nieftotyż vbogi fłepy/ głuchy/ á niemy nędzniku *RejPos* 205, 240v, 336; Ach nieftotyż moi mieli Chrześcijanie/ kthorzy wiecie wołą Páná fwego *WerGośc* 214; *GrabowSet* N3; *GosłCast* 50; Ach nieftotyż o Wenus/ sfolguy mnie niebodze *PudłDydo* B.

»ach o« (2): Ach o moy námileyfły fynu *OpecŻyw* 111; *CiekPotr* 82.

a. *W konstrukcjach składniowych będących kalką łacinską oznacza uczucie grozy (24) :*

cum D; hei mihi Cn (17): Ach mnie nędzné/ bieda mnie nieffczęfné/ ij kto mnie zbawil takowégo nauczyciela *OpecŻyw* 131v; Ták mowi Adonái Iehowá. Zawyicie/ Ach dniowi. *BudBib Ez* 30/2; A Márynus wziawfzy dzieciátko płáčząc mowil: Ach mnie nędznemu á grzeźnemu/ to złość moiá y grzech moy záfluyół *SkarŻyw* 184, 196, 304; Ach mnie/ trudno fię śmierci fchronić *GrabowSet* B3; *LatHar* 262.

Połączenia: »ach niestetyż (niestocie, niestotyż)« (10): Ach niestocie mnie fynu náflodfły nadzieio moia iedyná *OpecŻyw* 137; Ach nieftotys mnie nędznici *RejJóz* B4v, O8; *RejKup* cc6v, cc7, d4, g2; *WerGośc* 248; Ach mnie przebóg nieftotyż/ biádá mnie ftrapionéy *GosłCast* 24, 63.

cum A; ah me Cn (7): Ach mię niefzczelliwego á nędznego człowieká: gdzie poydę *SkarŻyw* 172, 192, 497; Ach mię/ mowić trudno/ muśi milczeć *SkarKaz* 278a.

Połączenie: »ach niestocie (niestotyż)« (3): Ale ach nieftotyż ná náfze dzifiefyże nędzne czáfy *RejPos* 159; Ach niefťocie ná ty Krześcijány/ Iż wołą być z niecnymi pogány. *BielSat* G2v; *RejPosWstaw* [41³].

Synonimy: auch, ehej, ej, he, niestety, o, och, oho; **a.** biada, niestety.

Cf **ACHCIE, ACHCIEŻ**